

Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Ο Ρήγας Βελεστινλής και η σχέση του με τους Γιακωβίνους της Γαλλικής Επανάστασης¹

(Δημοσιεύθηκε στο *ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ*, τόμ. 79, 2021, σελ. 84-95)

Ευχαριστίες στον ιστορικό κ. Αγτζίδη, υπεύθυνο των Μαθημάτων Σύγχρονης Ιστορίας του Ελευθέρου Πανεπιστημίου του Δήμου Κηφισιάς, για την πρόσκληση να μιλήσω με θέμα τον Ρήγα Βελεστινλή και τη σχέση του με τους Γιακωβίνους της Γαλλικής Επανάστασης, λίγες ημέρες πριν από την Εθνική εορτή της Παλιγγενεσίας, της 25^{ης} Μαρτίου του 1821.

Τότε οι πρόγονοί μας άδραξαν τα όπλα για να αποτινάξουν τη μακρόχρονη οθωμανική κυριαρχία και να αποκτήσουν την πολυπόθητη ελευθερία, καθοδηγημένοι από τον Ρήγα, σύμφωνα με τον στρατηγό Μακρυγιάννη. Τόνιζε ο Μακρυγιάννης στην παράσταση «Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως»², «Μετά πολλούς αιώνας [σκλαβιάς] Ρήγας ο Βελεστινλής σπύρει τον σπόρον της ελευθερίας εις τους Έλληνας και τους ενθαρρύνει οδηγών αυτούς τον τρόπον της απελευθερώσεώς των. Οι Έλληνες ενθουσιασθέντες και ενθαρρυσθέντες από τους λόγους του Ρήγα έλαβον τα όπλα υπέρ της ελευθερίας».

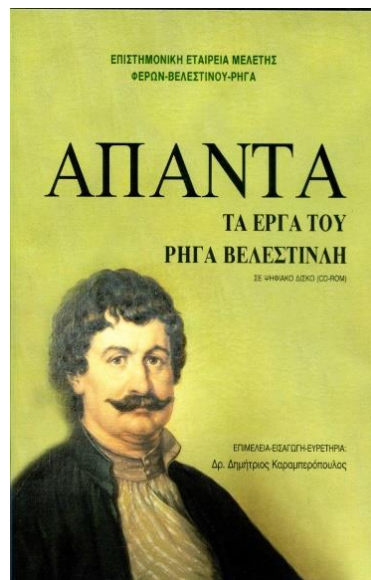
Η χαρακτηριστική παράσταση με τον Ρήγα να σπέρνει τον σπόρο τα ελευθερίας σε πίνακα του 1836 από τον Παναγιώτη Ζωγράφο υπό την καθοδήγηση του στρατηγού Μακρυγιάννη

¹ Μέρος του κειμένου είχε παρουσιαστεί, 17 Μαρτίου 2017, στα «Μαθήματα Σύγχρονης Ιστορίας» του Ελευθέρου Πανεπιστημίου, Έπαυλη «Δροσίνη», Βιβλιοθήκη Δήμου Κηφισιάς, υπεύθυνος ο ιστορικός Δρ. Βλάσσης Αγτζίδης.

² Ο Ζωγράφος του στρατηγού Μακρυγιάννη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών και Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1984, Πίνακας αρ. 2, «Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως».

Αποτυπώνει, η εντυπωσιακή αυτή εικόνα, την τότε κατάσταση: κυρίαρχος της Πόλης ήταν πλέον ο Σουλτάνος. Έβαλε στο ζυγό τους σκλαβωμένους, οι άρχοντες και οι αρχιερείς τον προσκυνούν και του προσφέρουν δώρα, ενώ τα στρατεύματά του καταδιώκουν τους Έλληνες, οι οποίοι ανέρχονται στα βουνά για αντίσταση στον κατακτητή. Και η αλυσοδεμένη Ελλάδα δείχνει τον Τύραννο στον Ρήγα, ο οποίος ωστόσο σπέρνει τον σπόρο της Ελευθερίας.

Πράγματι, για την απελευθέρωση από την πολύχρονη σκλαβιά, ο Ρήγας είχε καταστρώσει ένα συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο για την επανάσταση των ραγιαδών³. Αυτό διαπιστώνεται από τη μελέτη και έρευνα των έργων του Ρήγα, που τα περισσότερα ήταν μετάφραση με προσθήκες από γαλλικά έργα, και των ανέκδοτων εγγράφων σύλληψης, φυλάκισης και θανάτωσής του, τα οποία ήρθαν στο φως το 1891 και 1930 αντίστοιχα. Και έχουν όλα τα έργα του Ρήγα, τα *ΑΠΑΝΤΑ*, επανεκδοθεί από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με επιμέλεια μας για πρώτη φορά ολοκληρωμένα, αναστατικά με ευρετήρια και σχόλια, ακόμη και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM) το 2007, όπως επίσης και τα *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, των Αιμ. Λεγκράν και Κων. Αμάντου, ώστε ο καθένας να είναι δυνατόν να τα έχει και να τα μελετά.

Ο τίτλος της έκδοσης των *Απάντων* του Ρήγα σε ψηφιακό δίσκο το 2007

Το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασης του Ρήγα αναλύεται σε τρία μέρη:

Α). Προετοιμασία της Επανάστασης. Γνώριζε ο Ρήγας πως χωρίς υψηλό ηθικό, χωρίς ενίσχυση της αυτοσυνειδησίας των σκλαβωμένων, των ραγιαδών, δεν θα ήταν δυνατόν να πάρουν τα όπλα και να επαναστατήσουν για την ελευθερία τους. Μεθοδικά εργάστηκε προς την κατεύθυνση αυτή. Συνέθεσε την επαναστατικό παιάνα *Θούριος*, που αρχίζει με την φράση «Ως τότε παλληκάρια». Τα λόγια του *Θουρίου* σε απλή, χυμώδη γλώσσα και με παραστατικές εικόνες, διαδόθηκαν πλατιά στον ελληνικό χώρο σε χειρόγραφη μορφή. Εμπύχωνε τους σκλαβωμένους στην απόφασή τους να επαναστατήσουν για την ελευθερία τους. Χαρακτηριστικά είναι τα όσα γράφει ο Γάλλος Φωριέλ⁴ το 1825 για τον *Θούριο* στο βιβλίο του για τα ελληνικά δημοτικά

³ Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ρήγας Βελεστινλής και το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2017.

⁴ Claude Charles Fauriel, *Chants populaires de la Grèce modern*, τόμ. Β', Παρίσι 1825.

τραγούδια. Συμπεριέλαβε σε αυτά και τον *Θούριο*, αν και δεν ήταν δημοτικό τραγούδι, αλλά γνωστού δημιουργού, του Ρήγα, και τούτο διότι ήταν πλατιά διαδεδομένος και τραγουδιόταν από όλους και σε όλα τα μέρη. Συνέθεσε ακόμη ο Ρήγας και το αντιτυραννικό τραγούδι *Ύμνος Πατριωτικός*, στον σκοπό της γαλλικής Καρμανιόλας, στο εμβατήριο της γκιλλοτίνας, που η μουσική της ενθουσίαζε τα πλήθη και ενέπνεε τρόμο στους αντιπάλους, όπως σημειώνει ο Λ. Βρανούσης⁵. Στον *Ύμνο Πατριωτικό* ο Ρήγας προβάλλει στους σκλαβωμένους ως πρότυπα αγωνιστικότητας τον Ηρακλή, τον Λεωνίδα και τον Μέγα Αλέξανδρο από τους αρχαίους, και 33 κλεφταρματολούς από τους συγχρόνους του, όπως τον Κοντογιάννη, τον Μπότσαρη, τον Βλαχάβα, τον Κολοκοτρώνη. Και συμπληρώνει πως «κι' άλλοι αμέτρητοι πολλοί, καπιτανέοι τρομεροί» αγωνίζονταν κατά του αλλόθρησκου κατακτητή.

Επί πλέον, ο Ρήγας προσπάθησε να σμιλέψει, να ενισχύσει την ιστορική μνήμη και αυτοσυνειδησία των σκλαβωμένων προσφέροντας ως πρότυπο ανδρείας, αγωνιστικότητας και αποφασιστικότητας τον Μέγα Αλέξανδρο και γενικότερα τους προγόνους, τους «προπάτορες». Έδειξε επίσης την ένδοξη πορεία των αρχαίων Ελλήνων με τον *Νέο Ανάχαρσι* και *Τα Ολύμπια*. Ανέγραφε παράλληλα τα αρχαία και τα σύγχρονα τοπωνύμια της Ελλάδος, καθώς και τα Ολυμπιακά αγωνίσματα, τα οποία διατηρούνταν, όπως σημειώνει, στην εποχή του στην Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα, στοιχεία που δείχνουν την διαχρονικότητα του Ελληνισμού. Διαπιστώνεται ότι ο Ρήγας χρησιμοποίησε τα βασικά μέσα της επικοινωνίας, τη μουσική και τα έντυπα, για να πετύχει τον επαναστατικό του σκοπό.

Χαρακτηριστικά εν προκειμένω είναι τα όσα αργότερα έγραφε ο Θεσσαλός Δάσκαλος του Γένους, Κωνσταντίνος Κούμας, πως ο Ρήγας «*συνέλαβε τον τολμηρόν στοχασμόν να επαναστατήσει τους ομογενείς του κατά του Οθωμανικού κράτους. Με γλώσσα τόσον δημόδη, ώστε την εκαταλάμβανε πάσα κλάσις Ελλήνων...εσύνθεσεν ωδήν παθητικωτάτην, δια της οποίας εκάλει όλους εις τα όπλα δια να αναλάβουν την αρχαίαν δόξαν και ελευθερίαν*»⁶.

Β). Ο ένοπλος αγώνας. Ο Ρήγας γνώριζε πολύ καλά πως, μετά την ψυχολογική υποστήριξη και την ανύψωση του ηθικού των σκλαβωμένων, θα ήταν απαραίτητη η στρατιωτική επιτυχία της σχεδιαζόμενης επανάστασής του, ο ένοπλος αγώνας, για να πραγματοποιηθεί η πτώση της Οθωμανικής τυραννίας και η απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας και η δημιουργία της οραματιζόμενης δημοκρατικής του πολιτείας. Γι' αυτό το λόγο στο στρατηγικό σχέδιο τα επανάστασή του προνόησε και για τον ένοπλο αγώνα. Ενδιαφέρθηκε για την στρατιωτική εκπαίδευση των σκλαβωμένων, ώστε να είναι σύμφωνα με τη σύγχρονη τακτική. Μετέφρασε το *Στρατιωτικό Εγκόλπιο*, ένα εγχειρίδιο περί της τέχνης του πολέμου του διάσημου τότε Αυστριακού στρατάρχη Κεβενχύλλερ και το εξέδωσε στο τυπογραφείο των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου στη Βιέννη. Επί πλέον, ο ένοπλος αγώνας θα περιλάμβανε την έναρξη και συνέχιση των στρατιωτικών επιχειρήσεων με συγκεκριμένο επιτελικό σχέδιο. Θα άρχιζε την επανάστασή του από την Πελοπόννησο, από τους Μανιάτες, και θα επεκτείνονταν σε όλη την περιοχή με την παράλληλη εκπαίδευση των ραγιαδών και τη σύνδεση του αγώνα με τον άλλο εμπειροπόλεμο πληθυσμό, τους Σουλιώτες, και την επέκταση της επανάστασης σε όλη την έκταση της Ελλάδος και των Βαλκανίων. Στην Πελοπόννησο στέργισε η επανάσταση του 1821

⁵ Λέανδρου Βρανούση, *Ο «Πατριωτικός Ύμνος» του Ρήγα και η ελληνική «Καρμανιόλα»*, Αθήνα 1960, σελ. 12-13.

⁶ Κωνστ. Κούμας, *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, Βιέννη 1832, τόμ. 12, σελ. 600-601. [=Κωνστ. Κούμας, *Οι Έλληνες. Διαφωτισμός-Επανάσταση*. Ανατύπωση με ευρετήριο. Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1998].

και όχι στις Παρίστριες Ηγεμονίες, όπου είχε ξεκινήσει και τις οποίες γνώριζε ο Ρήγας, διότι εκεί ζούσε.

Παρατηρούμε πως μετά την ιδεολογική και οργανωτική προετοιμασία ο Ρήγας ήθελε να περάσει στην άμεση ένοπλη εξέγερση. Εξάλλου και στον *Θούριό* του έχει καταχωρίσει πολλές οδηγίες στρατιωτικού περιεχομένου, στοιχείο που δείχνει την προνοητικότητα του κατά το σχεδιασμό της επανάστασής του.

Γ). Η δημοκρατική πολιτεία. Το τρίτο μέρος του Στρατηγικού σχεδίου της επανάστασης του Ρήγα ήταν για τον δημοκρατικό τρόπο οργάνωσης της απελευθερωμένης περιοχής, για το Σύνταγμα και τους Χάρτες του συγκεκριμένου Βαλκανικού χώρου. Ο Ρήγας Βελεστινλής δεν ενδιαφέρθηκε μόνο να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους με τον *Θούριο* και τον *Ύμνο Πατριωτικό*, να ενισχύσει την ιστορική μνήμη τους, συμβάλλοντας στην αυτοσυνειδησία τους με τα *Ολύμπια*, τον *Νέο Ανάχαρσι* και την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου και να μεθοδεύσει την στρατιωτική τακτική της επανάστασης του, τον ένοπλο αγώνα, επί πλέον νοιάστηκε και για τον τρόπο διοίκησης του ελευθερωμένου στη συνέχεια μετά τη στρατιωτική νίκη Βαλκανικού χώρου.

Στην εποχή της σκλαβιάς και της τυραννίας, ο Ρήγας είχε την πρόνοια να συντάξει τον πρώτο Καταστατικό Πολιτειακό Χάρτη του ελευθερωμένου μετά την επανάσταση Βαλκανικού χώρου με την επωνυμία *Νέα Πολιτική Διοίκησις*, τίτλος που κάνει πιο έντονη την αντίθεση με την απολυταρχική διοίκηση του σουλτάνου. Πίστευε πως η αναρχία είναι μορφή τυραννίας, όπως χαρακτηριστικά γράφει στον *Θούριό* του, στίχ. 27, «*Γιατί κ' η αναρχία ομοιάζει τη σκλαβιά*». Γι' αυτό και προσπάθησε να συντάξει το Σύνταγμα πριν από την κάθοδό του στην Ελλάδα, πριν από την έκρηξη της επανάστασης του.

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι επαναστατημένοι Έλληνες και οι άλλοι Βαλκανικοί λαοί θα είχαν έτοιμο ένα σχέδιο συντάγματος για να το ψηφίσουν και να κυβερνηθεί δημοκρατικά η νέα πολιτεία, που θα αντικαθιστούσε την απολυταρχική Οθωμανική εξουσία. Επί πλέον, εξέδωσε λεπτομερείς χάρτες του Βαλκανικού χώρου διαιρεμένους σε Τοπαρχίες και Επαρχίες, τη *Χάρτα της Ελλάδος*, *Νέα Χάρτα της Βλαχίας* και *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας*, ενώ θα εξέδιδε, όπως έχει τεκμηριωθεί, και λεπτομερείς χάρτες για τα υπόλοιπα μέρη, τη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Βοσνία. Όλοι αυτοί οι χάρτες θα αποτελούσαν τους πολιτικούς χάρτες της δημοκρατικής του πολιτείας⁷.

Το σχεδιαζόμενο κίνημα του Ρήγα κατατάσσεται στην κατηγορία της επανάστασης και όχι της απλής εξέγερσης, στην οποία συνήθως δεν υπάρχει μέριμνα για την μελλοντική πορεία των εξεγερμένων. Το ενδιαφέρον του Ρήγα να συντάξει ένα Σύνταγμα για τους σκλαβωμένους, οι οποίοι θα επαναστατούσαν και θα δημιουργούσαν τη νέα πολιτειακή πραγματικότητα με τους αντίστοιχους χάρτες του συγκεκριμένου χώρου, δείχνει ότι ο Ρήγας ήταν και πολιτικός νους.

Μετά την συνοπτική αυτή παρουσίαση του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασης του Ρήγα, θα διερωτηθεί κανείς ποιοι ήταν οι παράγοντες εκείνοι, οι οποίοι θα συνέβαλαν στη συγκρότηση του συγκεκριμένου σχεδίου από τον Ρήγα. Αυτοί ήταν τα βιώματά του, οι μελέτες του, και τα γεγονότα της εποχής του. Οι εμπειρίες του Ρήγα από την σκλαβιά ήταν από τη ζωή του στη γενέτειρά του, το Βελεστίνο, όπως γράφει στο

⁷ Δημ. Καραμπερόπουλου, «Οι χάρτες του Ρήγα είναι πολιτικοί χάρτες του κράτους του. Αποκρυπτογράφηση των αναγραφόμενων στοιχείων», *Υπέρεια*, τόμ. 6, *Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 2012), Αθήνα 2014, σελ. 813-830.

Φυσικής απάνθισμα, καθώς και από τη μετέπειτα διαδρομή του. Οι καταστάσεις αυτές θα απάλλωναν την ψυχή του για να εκφραστεί με τόση δυναμικότητα στον *Θούριό* του,
 «Ως πότε παλληκάρια...,
 ν' χάνωμεν αδέρφια, Πατρίδα και γονείς,
 τους φίλους, τα παιδιά μας κι' όλους τους συγγενείς;».

Και σε άλλο στίχο προσθέτει,
 «Τι σ' ωφελεί αν ζήσης και είσαι στη σκλαβιά;
 Στοχάσου πως σε ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά».

Επίσης τονίζει πως οι ραγιάδες ήταν έρμια στην αυθαιρεσία των τυράννων,
 «ζωήν και πλούτον χάνουν χωρίς καμμιά 'φορμή».

Παράλληλα, ο Ρήγας είχε και τις εμπειρίες από την αρχαία κληρονομιά, από τις αρχαιότερες της γενέτειράς του, όπου βρίσκονταν οι αρχαίες Φερές, και της Θεσσαλίας γενικότερα και τις οποίες μνημονεύει στο βιβλίο του *Νέος Ανάχαρσις*. Όλες αυτές οι αρχαιότητες έδειχναν το μεγαλείο της Ελλάδος. Γι' αυτό εξάλλου μετέφρασε το βιβλίο *Νέος Ανάχαρσις*, το οποίο ήταν ένας ύμνος στην αρχαία δόξα της Ελλάδος του 4^{ου} π.Χ. αιώνας.

Στη συγκρότηση του συγκεκριμένου σχεδίου της επανάστασης του θα συνέβαλαν και οι μελέτες του. Ο Ρήγας μελετούσε τους συγγραφείς της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όπως τον Όμηρο, τον Απολλώνιο τον Ρόδιο, τον Παλαίφατο, τους τραγικούς ποιητές κ.ά. Μάλιστα, διορθώνει στον *Νέο Ανάχαρσι* τον κλασσικό φιλόλογο Αββά Barthélemy για την λαθεμένη παραπομπή του στην Δωδώνη της Ηπείρου, προσφέροντας έτσι και ένα δίδαγμα, πως θα πρέπει να μελετούμε τους αρχαίους συγγραφείς⁸.

Επί πλέον, ο Ρήγας μελετούσε και τα έργα του Γαλλικού Διαφωτισμού. Γνωρίζουμε πλέον ότι μελετούσε της Γαλλική *Εγκυκλοπαιδεία* των Diderot και D'Alembert, όπως έχουμε τεκμηριώσει⁹. Μελετούσε επίσης τον Ρουσσώ, και μάλιστα παρέθεσε τμήματα από το έργο του *Αιμίλιος* στον πρόλογο του *Φυσικής απάνθισμα*, όπως έδειξε ο Λεάνδρος Βρανούσης¹⁰. Μελετούσε ακόμη ο Ρήγας τον Βολταίρο, του οποίου μάλιστα διόρθωσε την ανακρίβεια, που έγραφε στα έργα του, πως δεν υπάρχουν παλίρροιες στη Μεσόγειο, επισημαίνοντας τη σχετική παλίρροια στη Χαλκίδα Ευβοίας. Μελετούσε ακόμη τον Μοντεσκέ του οποίου μετέφραζε το κλασσικό του έργο *Το πνεύμα των νόμων*, που αναφέρεται στα πολιτικά συστήματα διοίκησης της κοινωνίας, στοιχείο που δείχνει πως ο Ρήγας από νωρίς, ήδη από την ηλικία των 33 ετών, ασχολούνταν με τα πολιτικοκοινωνικά θέματα. Μάλιστα, ήθελε να εκδώσει το σχετικό αυτό έργο στα ελληνικά, όπως είχε ανακοινώσει στο τέλος του βιβλίου του *Φυσικής απάνθισμα*. Δυστυχώς όμως το χειρόγραφο αυτό λανθάνει και είναι ένα από τα ζητούμενα της ιστορικής έρευνας.

Επί πλέον, τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του θα συνέβαλλαν ώστε ο Ρήγας να συλλάβει το συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του και να προσπαθήσει να το υλοποιήσει. Ένα από αυτά τα γεγονότα ήταν τα «Ορλωφικά», οι επαναστατικές δηλαδή κινήσεις των Ελλήνων στην Πελοπόννησο κατά τον Α΄ Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774) με την παρότρυνση του ναυάρχου Αλεξίου Ορλώφ

⁸ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, Βιέννη 1797, επανέκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2006, σελ. Α30 και 162.

⁹ Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η Γαλλική *Encyclopedie* ένα πρότυπο του έργου του Ρήγα *Φυσικής απάνθισμα*», *Ο Εραμιστής*, τόμ. 25, 1997, σελ. 95-128.

¹⁰ Λεάνδρου Βρανούση, *Ρήγας*, Βασιική Βιβλιοθήκη, αρ. 10, Αθήνα [1954], σελ. 254.

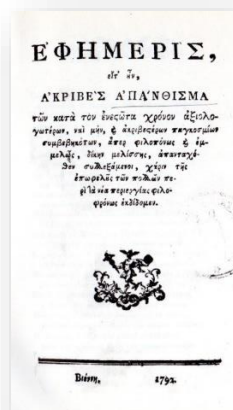
(1737-1809). Όμως πνίγηκαν στο αίμα λόγω της μη παροχής της ανάλογης Ρωσικής βοήθειας. Διαψεύστηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο οι ελπίδες των ραγιάδων πως η Ρωσία, το «ξανθό γένος», θα ελευθέρωνε τους Έλληνες. Ωστόσο, από τις ορδές των Αλβανών που έστειλε ο σουλτάνος εναντίον των Ελλήνων υπέφερε εκτός από την Πελοπόννησο, η Στερεά Ελλάδα, η Ήπειρος και η Θεσσαλία. Εκείνα τα χρόνια θα καταστράφηκε για πρώτη φορά η χριστιανική συνοικία της γενέτειρας του Ρήγα, του Βελεστίνου, όπως έχουμε υποστηρίξει¹¹.

Ένα άλλο ιστορικό γεγονός, που βίωσε ο Ρήγας, ήταν ο πόλεμος μεταξύ Αυστρίας, Ρωσίας και Οθωμανικής Πύλης κατά τα έτη 1787-1792. Και αυτός ο πόλεμος αναθέρμανε τις ελπίδες των σκλαβωμένων Ελλήνων για την λευτεριά. Ωστόσο όμως ο πόλεμος κατέληξε στις συμφωνίες Συστόβ και Ιασίου (μεταξύ Αυστρίας, Ρωσίας και Οθωμανικής Πύλης αντίστοιχα), με αποτέλεσμα και πάλι να διαψευθούν οι ελπίδες των Ελλήνων για την αποτίναξη της σκλαβιάς με τη βοήθεια των χριστιανικών δυνάμεων.

Τα δύο αυτά γεγονότα θα έκαναν μάλλον τον Ρήγα να σκεφθεί πως ήταν ατελέσφορη η μέχρι τότε ακολουθούμενη τακτική των σκλαβωμένων να απευθύνονται στις λεγόμενες χριστιανικές δυνάμεις και στην αυλή του Πάπα για αποστολή βοήθειας. Θα ηγούσαν στα αυτιά του το λαϊκό άσμα της περιοχής του, που είχε γραφεί μετά τα «Ορλωφικά»:

*«Ο ξένος ποτέ το καλό του αλλουνού δε θέλει
Κι' αλί που καρτερεί να φάη από ξένο καρβέλι
Κι' αλί που καρτερεί να πih από ξένο βουτσέλι»¹².*

Ωστόσο, ένα ιδιαίτερο γεγονός της εποχής του θα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφαση του και στο στρατηγικό σχεδιασμό της επανάστασής του, Και αυτό ήταν η Γαλλική Επανάσταση με την πολιτειακή μεταβολή, την κατάργηση της βασιλείας και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, καθώς και με τις αντίστοιχες πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των ηγεμόνων της Ευρώπης.

Η σελίδα τίτλου του εντύπου *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου, που εκδίδονταν στη Βιέννη από το 1791 έως τον Δεκέμβριο του 1797, τη σύλληψη του Ρήγα

¹¹ Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η καταστροφή του Βελεστίνου στην εποχή του Ρήγα (1785)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τόμ. 72, 2017, σελ. 249-253.

¹² Αναφέρεται από τον Νικόλαο Παναζόπουλο, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, σελ. 76-77.

Ο Ρήγας θα παρακολουθούσε τις σχετικές εξελίξεις της Γαλλίας από τις ευρωπαϊκές εφημερίδες, καθώς και από την *Εφημερίδα*¹³ των αδελφών Πούλιου, που εκδίδονταν στην Βιέννη από τις αρχές του 1791 μέχρι τη σύλληψη του Ρήγα τον Δεκέμβριο του 1797. Στις σελίδες της *Εφημερίδος* είχαν δημοσιευθεί πολλές ειδήσεις για τα ευρωπαϊκά γεγονότα, καθώς και για τα γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης. Σχεδόν σε κάθε φύλλο υπήρχαν ειδήσεις για τα διαδραματιζόμενα στην Γαλλία. Μάλιστα, είχε δημοσιεύσει το 1791 τα *Δίκαια του Ανθρώπου* και το Σύνταγμα¹⁴.

Επίσης, ο Ρήγας θα διάβαζε τα όσα έγραφε η *Γεωγραφία Νεωτερική* των εκ Μηλεών Πηλίου συμπατριωτών του Δημητριάων, Γρηγόρη Κωνσταντά και Δανιήλ Φιλιππίδη. Το βιβλίο αυτό είχε εκδοθεί στη Βιέννη το 1791 και πολλές φορές ο Ρήγας το μνημονεύει στα έργα του¹⁵. Οι Δημητριάδες έχουν γράψει ιδιαίτερο κεφάλαιο με τίτλο «Περί της Φράντζας», στο οποίο καταγράφονται πολλά στοιχεία για τη Γαλλική Επανάσταση, όπως ενδεικτικά αναφέρουμε «...*τόρα εις τη μεγάλη μεταβολή όλα άλλαξαν και αλλάζουν. Η υπερτάτη δύναμι και νομοθετική είναι εις την εθνοσύναξι τώρα. Ο βασιλεύς έχει μόνο την εκτελεστική, και είναι μόνο ένα όργανο της εθνοσυνάξεως. Μα κι αυτό δεν είναι σταθερό. Μετά τη φυγή του βασιλέως, η εθνοσύναξι επήρε και την εκτελεστική δύναμι*». Είναι πλήρως ενημερωμένοι οι συμπατριώτες του Ρήγα, Δημητριάδες για τα γεγονότα στη Γαλλία.

Προσθέτουμε ότι ο Ρήγας είχε επαφές με τον Πρόξενο της Γαλλίας στο Βουκουρέστι Émile Gaudin, ο οποίος είχε Ελληνίδα γυναίκα, Ναξιώτισσα, και βρισκονταν στο Βουκουρέστι από τον Σεπτέμβριο του 1795 έως τον Ιούνιο του 1796¹⁶. Μάλιστα, ο Αυστριακός Πρόξενος στο Βουκουρέστι Μερκέλιους ενημέρωνε τον προϊστάμενό του στη Βιέννη για τον Ρήγα, όταν τον Αύγουστο του 1796 είχε αναχωρήσει από το Βουκουρέστι για την Βιέννη, πως ο Ρήγας ήταν γνωστός του Γάλλου Προξένου Gaudin, «*Σύμφωνα με αξιόπιστες πληροφορίες ένας γραμματέας, ονόματι Ρήγας, αναχώρησε από εδώ στις αρχές αυτής της εβδομάδας για να μεταβεί στη Βιέννη με σκοπό να τυπώσει εκεί έναν ελληνικό χάρτη. Αυτός ο Ρήγας είχε στενή γνωριμία με τον εδώ ευρισκόμενο Γάλλο απεσταλμένο Γκοντίν, πράγμα που θα ήθελα να αναφέρω στην Εξοχότητά σας*». Βλέπουμε πως ο Ρήγας ήταν υπό παρακολούθηση, όμως κατόρθωνε να αποκρύπτει τους σκοπούς του. Γι' αυτό και η αυστριακή αστυνομία δεν είχε μάθει το παραμικρό, μέχρι την προδοσία του από τον Έλληνα έμπορο στην Τεργέστη. Για την επικοινωνία του Ρήγα με τον Γάλλο Πρόξενο Gaudin κάνουν λόγο και τα *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*¹⁷, όπου αναφέρεται ότι ο Gaudin είχε προμηθεύσει στον Ρήγα το Γαλλικό Σύνταγμα του 1795.

Επίσης, ο Ρήγας είχε επικοινωνία με τον γραμματέα του Γαλλικού Προξενείου στο Βουκουρέστι, ονόματι Μοντάλ (J.-C. Cousin de Montal)¹⁸, στις επιστολές του οποίου έχουν βρεθεί ορισμένα στοιχεία, στα οποία μνημονεύει τον Ρήγα. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι τον Μάρτιο του 1796 είχε επισκεφθεί τον Ρήγα στο εξοχικό του, στο κτήμα Calareti. Τον αποκαλεί «Ρήγας ο γεωγράφος». Γράφει ακόμη ότι ο Ηγεμόνας της Βλαχίας ζήτησε από τον Ρήγα να δει τον δωδεκάφυλλο χάρτη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και ότι ο Ρήγας θα πήγαινε στη Βιέννη να τυπώσει «ένα

¹³ *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου, Βιέννη 1791-1797, φωτοαναστατική επανέκδοση με την επιμέλεια του Λεάνδρου Βρανούση από το Κέντρο Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1995.

¹⁴ *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, Βιέννη 1791, αρ. 68, 70, 71, «Τα Δίκαια του Ανθρώπου», και αρ. 72-77 για το Σύνταγμα.

¹⁵ Βλ. *Νέος Ανάχαρσις*, ό.π., σελ. 141, 142 και 148.

¹⁶ Λεάνδρου Βρανούση, *Εφημερίς έτος εβδομον 1797, Προλεγόμενα*, Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1995, σελ. 873.

¹⁷ Αιμιλίου Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή...*, ό.π. σελ. 47, 55.

¹⁸ Andrei Pipridi, «Νεώτερα για τα τελευταία χρόνια του Ρήγα στο Βουκουρέστι», (μετάφραση από τα γαλλικά, Σ.Ι.Α.), *Τα Ιστορικά*, τεύχ. 39, Δεκέμβριος 2003, σελ. 503-509.

*χάρτη μεγάλου σχήματος της Ελλάδος και μάλιστα του βορείου τμήματος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με τα ονόματα σε αρχαία και δημώδη ελληνικά». Τα στοιχεία αυτά δείχνουν πως ο Ρήγας είχε αποκρύψει τον πραγματικό σκοπό της έκδοσης της *Χάρτας* και της εν συνεχεία μετάβασής του στην Ελλάδα για την επανάστασή του. Ένα ακόμη στοιχείο της συνωμοτικής ικανότητάς του.*

Ο Ρήγας στο στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του ενδιαφέρθηκε και για τον τρόπο λειτουργίας του απελευθερωμένου χώρου μετά την επιτυχία του ένοπλου αγώνα, για τον δημοκρατικό τρόπο διοικήσεως της πολιτείας του. Για τον σκοπό αυτό, εκτός από την ιστορική κληρονομιά της δημοκρατίας των αρχαίων Αθηνών και τις εμπειρίες επί πλέον που είχε από την δημοκρατική λειτουργία των Ελληνικών Κοινοτήτων¹⁹, ιδιαίτερα στο Πήλιο, ο Ρήγας βρήκε έτοιμο υλικό, το Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, το οποίο είχαν ετοιμάσει και ψηφίσει οι Γιακωβίνοι²⁰ στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση, 24 Ιουνίου 1793.

Από τα *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*²¹ μαθαίνουμε ακόμη ότι ο Ρήγας τον Ιούνιο του 1796 παρακάλεσε με επιστολή του τον Κορωνιό «να μεταφράση χάριν αυτού τον γαλλικόν θεμελιώδη νόμον», και ο Κορωνιός του έστειλε εννέα κεφάλαια από το Γαλλικό πολίτευμα του 1793. Ένα μήνα αργότερα, με επιστολή του ο Ρήγας (26 Ιουλίου 1796), τον παρακάλεσε να συνεχίσει την μετάφραση, αν και το Σύνταγμα αυτό, όπως ανέφερε, δεν είναι το ίδιο με εκείνο που του έδωσε ο Γάλλος Πρόξενος στη Βλαχία. Ο Ρήγας επισημαίνει ότι «μόνον τον τύπον θέλει παραλάβη εξ αυτού, θα συντάξη άλλο κατά το ελληνικόν πνεύμα». Επίσης, από τα *Ανέκδοτα έγγραφα* μαθαίνουμε ότι «ο σύντροφος του Ρήγα Φίλιππος Πέτροβιτς στις καταθέσεις του κατά την ανάκριση βεβαίωσε ότι κατέλαβε ποτέ αιφνιδίως τον Ρήγα μεταφράζοντα το πολίτευμα»²².

Αν και η *Εφημερίς* των αδελφών Πούλιου είχε δημοσιεύσει το Γαλλικό Σύνταγμα του 1791, ο Ρήγας ωστόσο προτίμησε το Σύνταγμα του 1793, και τούτο διότι ήταν δημοκρατικότερο. Χρησιμοποίησε όμως και το Σύνταγμα του 1795, από το οποίο πήρε μόνο τις διατάξεις, που όριζαν δύο νομοθετικά σώματα, τη Βουλή των Πεντακοσίων και τη Βουλή των Γερόντων. Το Γαλλικό Σύνταγμα του 1793 περιείχε και ένα εισαγωγικό κείμενο. Ο Ρήγας το κείμενο αυτό το προσαρμόζει στο δικό του σκοπό, στο δικό του σχέδιο εναντίον της Οθωμανικής απολυταρχικής εξουσίας. Έχει προσθέσει αρκετά στοιχεία για να αιτιολογήσει τους λόγους της επανάστασής του. Να υποστηρίξει το «Δίκαιον» του ένοπλου αγώνα για την ελευθερία.

Επίσης, στα άρθρα των *Δικαίων του Ανθρώπου* κάνει ορισμένες προσθήκες. Για παράδειγμα αναφέρουμε το άρθρο 22, στο οποίο τονίζεται η υποχρεωτική εκπαίδευση, «όλοι χωρίς εξαίρεσιν έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα». Και ο Ρήγας προσθέτει πως η υποχρεωτική εκπαίδευση θα πρέπει να είναι και για τα κορίτσια, «η πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία δια τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά». Έδινε σημασία ο Ρήγας στον παιδευτικό ρόλο της μάνας στην ανατροφή και ανάπτυξη του παιδιού. Θα παρατηρήσουμε στο σημείο αυτό πως ο Ροβεσπιέρος σε ομιλία του στις 26 Ιουνίου 1793 είχε προτείνει την εκπαίδευση και των κοριτσιών. Δεν γνωρίζουμε ακόμη αν ο Ρήγας είχε διαβάσει αυτήν την ομιλία και την πρόταση του Ροβεσπιέρου, ή είναι πράγματι δική του ιδέα. Ο Ρήγας στο άρθρο 22 των *Δικαίων του Ανθρώπου* συμπληρώνει ακόμη πως στην καινούργια δημοκρατική πολιτεία του θα πρέπει να διδάσκονται και να εξηγούνται στα σχολεία οι παλαιοί ιστορικοί και επί πλέον θα

¹⁹ Νικ. Πανταζόπουλου, *Κοινοτικός βίος εις την Θετταλομαγνησίαν επί Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1967 και του Ιδίου, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή...*, ό.π., σελ. 81.

²⁰ Αιμιλίου Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή...*, ό.π., σελ. 69-71.

²¹ Αιμιλίου Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή...*, ό.π., σελ. 69.

²² Αιμιλίου Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή...*, ό.π., σελ. 71.

πρέπει να διδάσκονται και δύο ξένες γλώσσες, η γαλλική και ιταλική. Ωστόσο, τονίζει πως θα πρέπει να διδάσκεται και η αρχαία ελληνική γλώσσα.

Μια άλλη προσθήκη του Ρήγα ήταν στο τελευταίο άρθρο των *Δικαίων του Ανθρώπου*, το άρθρο 35. Προσπαθεί να προστατέψει τους πολίτες από την εκμετάλλευση των τοκογλόφων, είναι τα σχετικά πανωτόκια, όπως ονομάζονται σήμερα. Τόνιζε ο Ρήγας πως θα πληρώνονται τόκοι μέχρι και το διπλάσιο του κεφαλαίου. Σημειώνουμε ακόμη πως, όπως οι Γιακωβίνοι, ο Ρήγας ήδη από το 1790 εναντιώνονταν στους τίτλους ευγενείας. Στο βιβλίο του *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* χαρακτηριστικά σημειώνει πως για τους «μάταιους τίτλους των προπατόρων μεγαλαυχούν μερικοί και υπεραίρονται ωσάν να εκατέβηκαν από τα σύννεφα με το ζημπήλι και αν τους παρατηρήσει κανείς τους ευρίσκει ή τρελούς ή μωρούς»²³.

Μια σημαντική και πρωτοπόρα συμβολή του Ρήγα θα πρέπει να θεωρείται η προωθημένη θέση του εναντίον της θανατικής ποινής, την οποία διατυπώνει στο άρθρο 27 των *Δικαίων του Ανθρώπου*. Συγκεκριμένα, ενώ στο αντίστοιχο άρθρο 27 του Γαλλικού κειμένου του 1793 (*Declaration des droits de l'homme et du citoyen*) επιβάλλεται η θανατική ποινή στον άρπαγα, σφετεριστή της κυριαρχίας του λαού (Que tout individu qui usurperait la souverainete, soit a l'instant mis a mort par les hommes libres), ο Ρήγας όμως εναντιώνεται στην θανατική ποινή, δείχνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το πρωτοποριακό πνεύμα του. Προτείνει την φυλάκιση του σφετεριστή, του άρπαγα της εξουσίας και την τιμωρία του σύμφωνα με τους νόμους, «Κάθε άνθρωπος, οπού ήθελεν αρπάσσει την αυτοκρατορίαν (κυριαρχία) και την εξουσίαν του έθνους, ευθύς να φυλακώνεται από τους ελεύθερους άνδρας, να κρίνεται και κατά νόμον να παιδεύεται»²⁴. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της μεγάλης προσωπικότητας του Ρήγα, ο οποίος προηγήθηκε κατά δύο αιώνες στη κατάργηση της θανατικής ποινής στην Ελλάδα· καταργήθηκε το 1993 με σχετικό νόμο²⁵.

Δύο καινοτομίες των Γιακωβίνων ήταν η Εορτή του Υπερτάτου Όντος, που αντικατέστησε τη χριστιανική λατρεία, και το Δημοκρατικό Ημερολόγιο, αφιερωμένο στον αιώνιο κύκλο της Φύσης. Οι Εβδομάδες αντικαταστάθηκαν από Δεκάδες και η αργία της Κυριακής, από την Δεκάτη ημέρα. Το Ημερολόγιο αυτό διατηρήθηκε από τις 10 Νοεμβρίου 1793 μέχρι την 1 Ιανουαρίου του 1806, που καταργήθηκε από τον Βοναπάρτη²⁶. Ο Ρήγας, όμως, δεν ακολούθησε αυτές τις καινοτομίες. Στην *Επαναστατική Προκήρυξη*²⁷ δεν μετέφρασε την αναφορά του Γαλλικού κειμένου στο «Υπερτάτον Όν». Επί πλέον στο κείμενό του, το οποίο ήταν δική του προσθήκη,

²³ Ρήγα Βελεστινλή, *Σχολείον των ντελικάτων εραστών, Βιέννη 1790*, αναστατική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστινίου-Ρήγα, Αθήνα 2006, σελ. 304.

²⁴ Νικολάου Παναταζόπουλου, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή*,...σελ. 39. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η πρωτοποριακή θέση του Ρήγα Βελεστινλή το 1797 εναντίον της θανατικής ποινής», www.karaberopoulos.gr/el/arhra-gia-velestinli/I-protoporiaki-thesi-tou-Rhiga-veletinli-to-1797-enntion-tis-thanatikis-poinis και στις εφημερίδες, *Θεσσαλία*, Βόλος, 11 Οκτωβρίου 2016, *Ορθόδοξος Τύπος*, 28 Οκτωβρίου 2016.

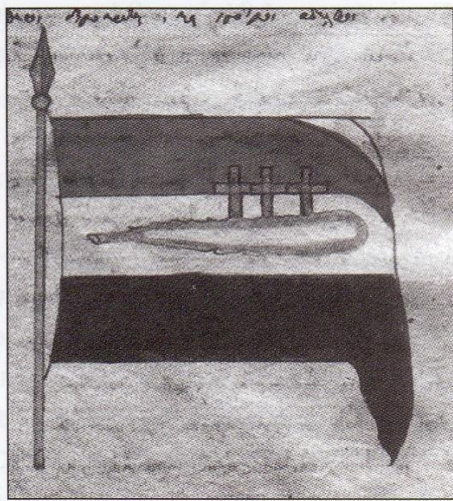
²⁵ Με τον Νόμο 2172/1992, άρθρο 33, παράγραφος 1, ΦΕΚ Α' 207, επί υπουργίας Δικαιοσύνης Γεωργίου Κουβελάκη, καταργήθηκε η θανατική ποινή.

²⁶ T.M. Tomson, *Ο Ροβεσπιέρος και η Γαλλική Επανάσταση*, μετάφραση Ε. Χατζηγηργόρη, 3η έκδοση, εκδ. «Γαλαξία», Αθήνα 1970, σελ. 121-125. Φρανσουά Φυρέ και Ντένι Ρισέ, *Η Γαλλική Επανάσταση*, μετάφραση Ηλίας Αθανασιάδης και Βάσω Μαργώνη, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1997, σελ. 304-307.

²⁷ Βλ. παράλληλα το κείμενο της *Επαναστατικής Προκήρυξης* γαλλικά-ελληνικά, Λεάνδρου Βρανούση, *Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος*, Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικών, Αθήνα 1968, τόμ. 2, σελ. 681-683. Απ. Δασκαλάκη, *Το Πολίτευμα του Ρήγα Βελεστινλή*, εκδ. Ε.Γ. Βαγιονάκη, Αθήνα 1976, σελ. 74-76. Πασχ. Κιτρομηλίδη, επιμ. *Ρήγα Βελεστινλή, Άπαντα τα Σωζόμενα*, τόμος Πέμπτος, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2000, σελ. 33-35 και 119.

αναφέρει ότι τα ανθρώπινα δίκαια είναι «*θεόθεν δοσμένα*», και όχι από την «Φύση», καθαρή χριστιανική αντίληψη. Επίσης, ο Ρήγας δεν ακολούθησε το Δημοκρατικό Ημερολόγιο. Οι επιλογές του αυτές ήταν ενσυνείδητες, για την επιτυχία της επανάστασης του, για να κινητοποιήσει τους σκλαβωμένους στην επανάσταση για λευτεριά, να συγκεντρώσει όλες τις δυνάμεις των σκλαβωμένων εναντίον του δυνάστη. Γνώριζε την θρησκευτικότητα του Ορθόδοξου ελληνικού λαού, τον οποίο ήθελε να ωθήσει σε επανάσταση.

Μια άλλη διαφοροποίηση του Ρήγα ήταν σχετικά με τον επαναστατικό συμβολισμό των Γιακωβίνων. Αντί για τον φρυγικό σκούφο και την τρίχρωμη κονκάρδα των Γιακωβίνων, ο Ρήγας χρησιμοποίησε το ρόπαλο του Ηρακλέους με τους τρεις σταυρούς²⁸. Ίσως θα ήθελε με τον συμβολισμό αυτό να κάνει τη σύνδεση μεταξύ της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς και της Ορθόδοξης εκκλησιαστικής παράδοσης. Ίσως πάλι γιατί ο φρυγικός σκούφος θα παρέπεμπε στους Ασιάτες, στους οποίους υπάγονταν και οι Οθωμανοί κατακτητές, και γι' αυτό δεν θα τον χρησιμοποίησε.

Η τρίχρωμη σημαία του Ρήγα με το ρόπαλο και τους τρεις σταυρούς επάνω του, από χειρόγραφο της Νέας Πολιτικής Διοικήσεως

Σχετικά με την ανάπτυξη του πατριωτισμού στη Γαλλία, έχει σημασία να επισημανθεί ότι οι Γιακωβίνοι πέτυχαν την ισχυροποίηση του αισθήματος αυτού στο λαό μετά την θανατική ποινή του βασιλιά Λουδοβίκου στις 23 Ιανουαρίου 1793, και τον εν συνεχεία συνασπισμό εναντίον τους των βασιλικών δυνάμεων της Ευρώπης με μοναρχική κληρονομική εξουσία. Η έξαψη του πατριωτισμού των Γάλλων εκ μέρους των Γιακωβίνων είχε ως αποτέλεσμα να συγκροτηθούν οι στρατιές, που πολεμούσαν σε πολλά μέτωπα για να υπερασπιστούν την πατρίδα τους, τη Γαλλία, εναντίον των συνασπισμένων στρατευμάτων των άλλων βασιλικών Οίκων της Ευρώπης. Έχουμε ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία τη δημιουργία εθνικού στρατού²⁹. Παρόμοια και ο Ρήγας, με την προετοιμασία του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του, με τον *Θούριο*, τον *Ύμνο Πατριωτικό*, την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τον *Νέο Ανάχαρσι*, προσπαθούσε να ενισχύσει το αίσθημα του πατριωτισμού στους σκλαβωμένους για να πάρουν τα όπλα εναντίον των δυναστών τους, χωρίς να στηρίζονται σε ξένες δυνάμεις.

²⁸ Δημ. Καραμπερόπουλου, *Το «ρόπαλο του Ηρακλέους» στους χάρτες του Ρήγα. Νέες έρευνες*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2010.

²⁹ T.M. Tomson, *Ο Ροβεσπιέρος και η Γαλλική Επανάσταση, ...ό. π.*, σελ. 91. Φρανσουά Φυρέ και Ντένι Ρισέ, *Η Γαλλική Επανάσταση...*, ό.π., σελ. 216-217, 220-221.

Ο Ρήγας Βελεστινλής με το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του επεδίωκε να ενισχύσει την ήδη υπάρχουσα από χρόνια επιθυμία των σκλαβωμένων να αποτινάξουν την απολυταρχική εξουσία του ξένου δυνάστη και να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Μάλιστα, ο Ρήγας στον *Θούριό* του προσκαλεί για την επανάστασή του, εκτός από τους Μανιάτες και του Σουλιώτες, και τους κλεφταρματολούς, τους οποίους ονομαστικά αναφέρει στον *Ύμνο Πατριωτικό*, που ήταν γραμμένος στο σκοπό της γαλλικής Καρμανιόλας³⁰. Επίσης, προσκαλεί όλους τους Έλληνες, οι οποίοι υπηρετούσαν σε ξένους στρατούς και ήταν έμπειροι στην τέχνη του πολέμου, καθώς και τα παλληκάρια των νησιών, τα οποία βρίσκονταν ως ναύτες στην τούρκικη αρμάδα³¹.

Ακόμη, ο Ρήγας γνώριζε την εσωτερική κατάσταση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία βρίσκονταν σε δεινή θέση με τις αποσχιστικές τάσεις διάφορων πασάδων, όπως εξάλλου αναφέρει στον *Θούριό* του, στίχ. 87-104, 113-114, τον Πασβάνογλου, τον Γκιουρτζή, τον πασά στο Χαλέπι και στην Αίγυπτο καθώς και το λαό Γκιρζιανλήδες, οι οποίοι είχαν επαναστατήσει στη Θράκη.

Οι διεθνείς συγκυρίες διαφαίνονταν ευνοϊκές τότε που ο Ρήγας σχεδίαζε να εφαρμόσει το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του με την έναρξη της στρατιωτικής δράσης εναντίον της Οθωμανικής τυραννίας για την απόκτηση της ελευθερίας³². Τα Γαλλικά στρατεύματα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη βρίσκονταν στην Ιταλία, όταν τον Δεκέμβριο του 1797 θα μετέβαινε στην Ελλάδα. Ήδη είχε καταλυθεί η Βενετική εξουσία και τα Ιόνια νησιά, το Βουθρωτό, η Άρτα, η Πρέβεζα και η Βόνιτσα είχαν περιέλθει στην κυριότητα της Γαλλίας με τη Συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο στις 18 Οκτωβρίου 1797. Μάλιστα, η *Εφημερίς*³³ δημοσιεύει τα άρθρα αυτής της Συνθήκης, εκ των οποίων το άρθρο 5 αναφέρεται στα Ιόνια Νησιά και τις υπόλοιπες πόλεις, οι οποίες περιήλθαν στην εξουσία της Γαλλίας.

Πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε ότι η *Εφημερίς* των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου πολλές φορές μνημονεύει κατά το 1797 τις επιτυχίες του Βοναπάρτη, στοιχείο που δείχνει την περιρρέουσα επαναστατική ατμόσφαιρα της εποχής και ιδιαίτερα στον ελληνικό χώρο. Ενδεικτικά μόνο θα μνημονευθεί πως η *Εφημερίς*³⁴ δημοσιεύει την επιστολή του Βοναπάρτη προς το «Εκτελεστικόν Διοικητήριον» στο Παρίσι, στην οποία αναφέρει ότι τα στρατεύματά του υπό τον στρατηγό «Γεντίλη» αποβιβάστηκαν στην Κέρκυρα, όπου «έν άπειρον πλήθος λαού ήτον εις το παραθαλάσσιον δια να δεχθούν τα στρατεύματά μας με κραυγάς αγαλλιάσεως και του ενθουσιασμού όστις εμπυχώνει τα γένη, όταν επαναλαμβάνουν την ελευθερίαν των». Και συνεχίζει να τους ενημερώνει σχετικά με την υποδοχή που είχαν από τον λαό, τονίζοντας ότι ο «αρχηγός τούτου του λαού ήτον ο [Πρωτο]παπάς, ή κορυφαίος της θρησκείας του τόπου», ο οποίος μετά την προσφώνηση πρόσφερε στον στρατηγό «Γεντίλη» το βιβλίο «*Οδύσσεια του Ομήρου*». Προσθέτει επί πλέον ότι «το δένδρον της ελευθερίας είναι εις όλα τα χωρία» και ότι «αυτά τα πλήθη ελπίζουν ότι με την υπεράσπισιν του μεγάλου έθνους [Γαλλίας] θέλουν εκκαλύψει τας επιστήμας, τας τέχνας και το εμπόριον οπού έχασαν υπό την

³⁰ Λεάνδρου Βρανούση, *Ο «Πατριωτικός Ύμνος» του Ρήγα και η ελληνική «Καρμανιόλα»*, Αθήνα 1960, σελ. 12-13

³¹ *Θούριος*, στίχ. 51-52 και 81-82.

³² Δόμνα Βισβίτζη-Δοντά, «Η Ευρώπη από τη Συνθήκη του Ιασίου ως το Συνέδριο της Βιέννης (1792-1815)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σελ. 366-376.

³³ *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, 3 Νοεμβρίου 1797, σελ. 932-943.

³⁴ *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, 14 Αυγούστου 1797, σελ. 734-737. Επίσης βλ. Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, *Η Γαλλική Επανάσταση και η Νοτιοανατολική Ευρώπη, Διάττων*, Αθήνα 1990, σελ. 19-69, «Η σφυρηλάτηση της Έπαναστατικής νοοτροπίας'».

τυραννίαν της Ολιγαρχίας». Τέλος κλείνει τα κείμενό του με την πληροφορία ότι είχε επιστολή από τον αρχηγό των Μανιατών, «*λαός αληθώς απόγονος των Σπαρτιατών, και οπού κατοικεί την χερσόνησον οπού κείται το ακρωτήριο (Μαλαίαν) Ματαπάν*», αναφέροντας τον πόθο τους να δούν τα Γαλλικά πλοία στη Μάνη και να φανούν επωφελείς «*εις κανένα πράγμα τω μεγάλω έθνει*», συμπληρώνοντας ότι εσωκλείει την επιστολή αυτή του αρχηγού των Μανιατών. Η *Εφημερίς* δημοσιεύει το κείμενο και αυτής της επιστολής του Ναπολέοντα Βοναπάρτη προς τον αρχηγό των Μανιατών.

Επί πλέον, ο Ρήγας γνώριζε πως η Γαλλική Επανάσταση με την αποκαθήλωση της μοναρχίας, της απολυταρχίας και την εγκαθίδρυση της δημοκρατικής εξουσίας, δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για το δικό του στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του. Οι επιτυχίες των δημοκρατικών γαλλικών στρατευμάτων ενίσχυαν την δική του απόφαση για τον χρονικό προσδιορισμό της έναρξης της επανάστασής του. Αυτή θα δημιουργούσε μια καινούργια δημοκρατική εστία στην Ανατολή και δεν θα ήταν απομονωμένη. Θα υπήρχε ίσως περίπτωση αντιπερισπασμών εκ μέρους της δημοκρατικής γαλλικής εστίας.

Πρέπει να τονιστεί πως ο Ρήγας με την επανάστασή του δεν ήθελε να πετύχει μια εναλλαγή της απολυταρχικής εξουσίας, αντικαθιστώντας τον Οθωμανό Σουλτάνο με έναν χριστιανό αυτοκράτορα, σαν μια συνέχεια της αυτοκρατορίας του Βυζαντίου. Σκοπό είχε να δημιουργήσει μια δημοκρατική πολιτεία, όπου όλοι οι πολίτες να συμμετέχουν ισότιμα, να υπάρχει πολιτική ελευθερία, σεβασμός στα δικαιώματα του κάθε ανθρώπου, θρησκευτική ελευθερία, οικονομική ελευθερία, παράλληλα με την κοινωνική πρόνοια. Γι' αυτό και πήρε το έτοιμο δημοκρατικό Σύνταγμα του 1793 των Γιακωβίνων, ως πρότυπο για το δικό του Σύνταγμα της δημοκρατικής του πολιτείας του Βαλκανικού χώρου, που θα χρησιμοποιούσε μετά τον ένοπλο αγώνα της επανάστασής του, και στο οποίο πρόσθεσε δικά του στοιχεία.